

IN UNUM

UF 388XPS

ISTARSKA CRKVA JEDNA

IN UNUM

UF 388XPS

NA NASLOVNOJ STRANICI:

MOTIV S PODNOG MOZAIIKA PREDEUFRAZIJEVSKE BAZILIKE U POREČU
(V. STOLJEĆE)

NJU TLU ISTRE DIELOVALO JE TIJEKOM NJEZINE POVIJESTI ŠEST BISKUPIJA
BULOM PAPE PAVLA VI. "PRIORIBUS SAECULI" ONE SU DANAS POSTALE
JEDINSTVENI GROZD ISTARSKE CRKVE

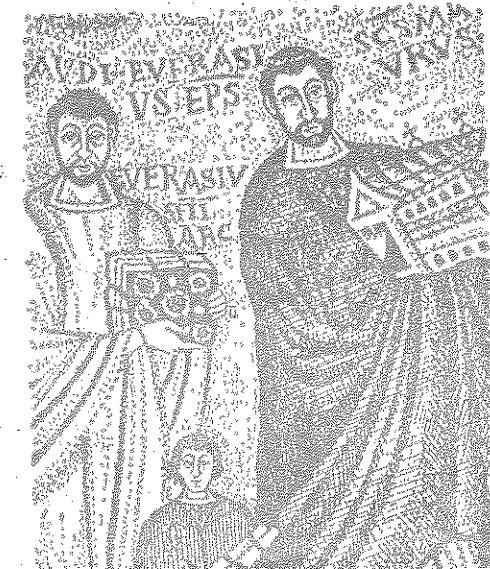
IZDAJE ŽUPNI URED KATEDRALE – EUFRAZIJEVE BAZILIKE POREČ
ODGOVARA MARIJAN PAMIC, ŽUPNI URED POREC
TISK: NIŠRO VJESNIK, ZAGREB

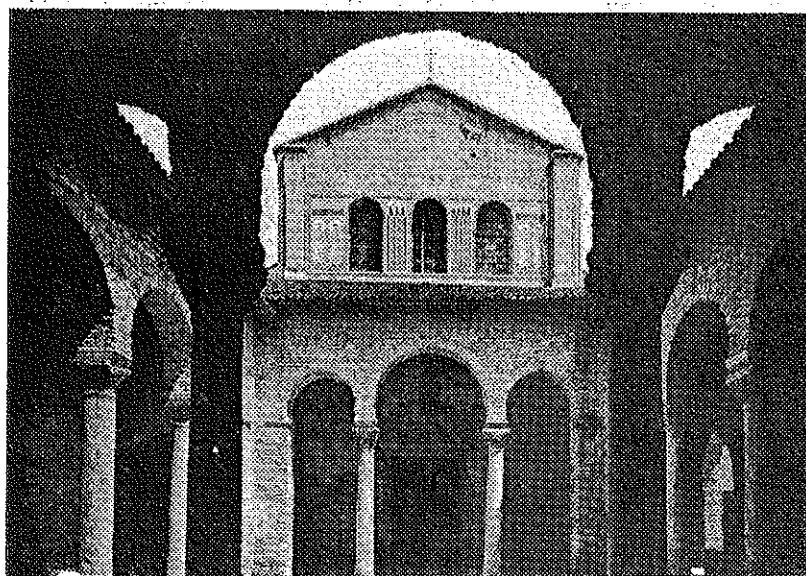
POREČ 1978.

ISTARSKA CRKVA JEDNA

PROSLAVA CRKVENOPRAVNOG
UJEDINJENJA, TRAVANJ 1978.

- BULA UJEDINJENJA PAPE PAVLA VI
- POZDRAV I POZIV ISTARSKOG BISKUPA
- MALA POVIJEST CRKVE U ISTRI
- PRVOKRŠČANSKI MUČENICI POREČA

Poreč — bazilika Eufrasijana

Uvod

Na području hrvatske Istre djelovalo je tokom povijesti šest različitih biskupija. One su danas konačno ujedinjene. Crkva u Istri postala je jedno tijelo.

Papa Pavao VI. svojim apostolskim pismom (bulom) »Prvih godina 19. stoljeća« (17. X. 1977.) dao je Istranima veliki dar potpunog i trajnog crkveno-pravnog ujedinjenja spajanjem područja pazinske apostolske administrature s porečkom, a po njoj i s pulskom biskupijom. Radi se o mjestima: Umagu, Novigradu, Bujama, Buzetu, Roču, Pazinu, Žminju, Pićnu, Kršanu i njihovoј okolici. Vjernici i svećenici tih područja, dosadašnji pripadnici tršćanske biskupije (Savudrija, Sv. Marija i Kaštel koparske biskupije) postali su svećenici i vjernici porečko-pulske biskupije. Krasna porečka bazilika svima nam je stolnom crkvom, katedralom. Istarska Crkva će taj dogadjaj svečano proslaviti 8. i 9. travnja ove godine. Kani se pruža zgodna prigoda da vam ukratko ovdje opiše crkvenu povijest ovih sada crkveno ujedinjenih krajeva hrvatske Istre. Uz to donosimo i podatke o prvokršćanskim mučenicima Poreča, od kojih se relikvije čuvaju u porečkoj katedrali-bazilici.

* *

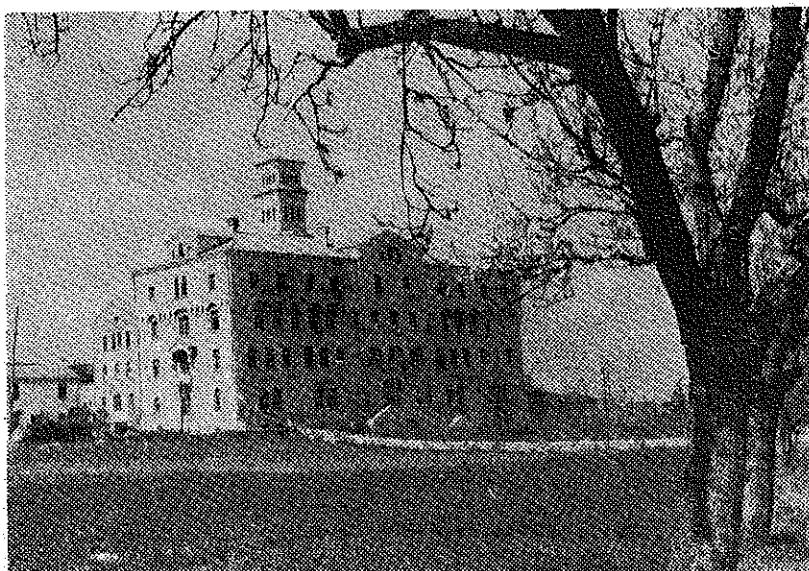
Biskupi Jugoslavije su već 1968. bili predložili Sv. Stolici da se zbog nove situacije hrvatski dio tršćansko-koparske biskupije, tzv. pazinska apostolska administratura sa svojih 6 dekanata dodijeli porečko-pulskoj biskupiji. Dvije godine kasnije Svećeničko vijeće tih krajeva opet ponavlja zahtjev Svetoj Stolici. Povjesno obrazloženje te molbe u ime Svećeničkog vijeća sastavio je tada sa još nekoliko suradnika dr. Božo Milanović.

Praksa je Svetе Stolice da se teritorijalne granice biskupija uređuju po političkim granicama. Osimskim sporazumom između Jugoslavije i Italije i njegovom ratifikacijom stvorena je mogućnost uređenja biskupijskih granica. Dana 17. X. 1977. objavljena je bula »Prioribus saeculi« pape Pavla VI. kojom se porečko-pulskoj biskupinici svećenik (= biskup) Eufragije video da će se katedralna

piji priklučuje tršćansko-koparski dio sjeverozapadne Istre i osniva koparska biskupija. Tako je Istra prvi put u svojoj povijesti politički i, evo, konačno i crkveno, sjedinjena.

Sjedinjenje će se svečano proslaviti u čitavoj Istri. Prošireni odbor za proslavu zajedno s biskupom dr. D. Nežićem na sjednici od 10. I. o.g. razmotrio je program proslave. Tri će se nedjelje korizme na svim skupovima vjernika razmišljati o značenju kršćanstva na ovom podneblju kroz stoljeća i o budućnosti Crkve ovdje. Zajednička će se proslava održati 8. i 9. travnja u požečkoj bazilici. Bazilika je za tu prigodu znatno obnovljena. Potpuno je elektrificirana i ožbukana iznutra. Slavit će se dakle u jedinstvenom spomeniku iz VI. st. na grobovima porečkih mučenika i na tlu gdje je kršćanstvo prisutno gotovo 2000 godina.

Izvršiteljem je bule imenovan mons. Michele Cecchini, pronuncijsi u Beogradu. Na slavlje je pozvano više nadbiskupa, biskupa i odličnika. Izdaje se prigodna knjižica i druga obilježja. Očekivati je da će na tako važnoj proslavi Crkve u Istri biti zastupljeni krajevi metropolije i Crkve u Hrvatskoj, osobito oni koji i tako dolaze na vikend u sunčanu Istru.

Biskupske sjemenište u Pazinu

Buduć ujedinjenje

DRŽAVNO TAJNIŠTVO PAVAO BISKUP SLUGA SLUGU BOŽJIH

PRVIH GODINA devetnaestog stoljeća prilike onoga vremena s obzirom na sjemeništa, kanoničke kaptole i episkopate potakle su Apostolsku Stolicu da se u Istri, na sjevernim obalama Jadranskog mora, crkvene stvari urede na prikladniji i korisniji način. Tako je naš Predšasnik Lav XII., potaknut ovim razlozima, apostolskom konstitucijom »Mjesto blaženog Petra«, izdanom 30. lipnja 1828. godine neke biskupske crkve zauvijek ukinuo i utrnuo, druge pak sačuvavši ih, sjedinio je i pridodao drugim dijecezama kao konkatedralne i htio da ih vodi jedan te isti biskup. Za Koparsku je Crkvu točno odredio da se sjedini Tršćanskoj kao konkatedralna i stoga je Tršćanski biskup primio naslov i Koparskog. Sada je pak zbog promijenjenih prilika prikladno da se Koparska biskupija vrati u ono stanje u kome se nalazila do godine 1828: sada se naime čini da će, pošto joj se dade vlastita uprava, korist pastoralnog upravljanja Koparskom biskupijom biti obilnija nego u jedinstvu s Tršćanskom. Stoga imajući pred očima ono što stoji u dekretu II. vat. sabora »Krist Gospodine« (br. 23) o stanju i upravi biskupija određeno za bolje vodenje dušobrižništva, pažljivo razmotrivši spomenute okolnosti, ovim pismom s olovnim pečatom Koparsku biskupiju odvajamo od Tršćanske i proglašujemo slobodnom od jurisdikcije tršćanskih biskupa, koji se stoga više neće zватi i Koparski. Povrh toga, kako sugeriraju geografske okolnosti i da bi se što potpunije i prikladnije vodila pastoralna briga duša, određujemo slijedeće promjene međa: Koparskoj biskupiji pridodajemo odvojivši ih od dosadašnjih, dijelove područja Goričke, Tršćanske i Riječke dijeceze, koji se nalaze unutar granica Socijalističke Republike Slovenije u Jugoslaviji, a bile su predane na apostolsko upravljanje — dok Svetu Stolicu ne odredi drugačije — bilo Časnom bratu Janezu Jenku, naslovnom biskupu Akufidskom, bilo Časnom bratu Dragutinu Nežiću, biskupu Porečkom i Pulskom; od Koparske biskupije otcjepljujemo i trajno pripajamo Tršćanskoj onaj dio Koparske biskupije koji se nalazi pod talijanskom vlašću a stoji povjeren — do volje Svetе Stolice — na upravljanje Časnom bratu Petru Cocolin, nadbiskupu Go-

ričkom i apostolskom administratoru Tršćanskom. Napokon, Porečkoj biskupiji pripajamo, odvajajući ih od biskupija kojima sada pripadaju, one dijelove Tršćanske i Koparske biskupije, koji se nalaze unutar međa Socijalističke Republike Hrvatske u Jugoslaviji, a povjereni su na apostolsko upravljanje — do volje Svetе Stolice — Časnom bratu Dragutinu Nežiću, biskupu Porečkom i Pulskom. Pošto su određene ove promjene, svi se dijelovi biskupijskih područja, o kojima je riječ, odjednom i konačno tako crkvenopravno spajaju, da se mede tih crkvenih područja uvijek poklapaju s granicama Talijanske Republike s jedne strane i Jugoslavenske Republike s druge strane, a unutar te Države s međama Slovenije i Hrvatske. K tome određujemo da se skupa s gore spomenutim područjima rečenim biskupijama pripisu istovremeno i crkvena dobra i prava koja se na bilo koji način na njih odnose, imajući u vidu i kanon 1500 Crkvenog Zakonika. Stoga neka se isprave i spisi spomenutih biskupija »od kojih«, koji se možda tiču područja, klera, vjernika i vremenitih dobara prenesu iz Biskupske dvore »od koje« na dvor dijeceze kojoj se područja dodjeljuju, da bi se čuvali u vlastitim arhivima. Što se tiče klera, čim ovo pismo stupi na snagu, svećenici se smatraju da pripadaju onoj biskupiji na koje području drže nadarbinu ili službu; ostali pak klerici neka se inkardiniraju onoj biskupiji na području koje imaju stalno boravište. Svakom je ipak dijecezanskom Ordinariju slobodno, da posavjetovavši se sa svećenicima i klericima kojih se tiče, iz prikladnih razloga, odluče drugačije glede njihove inkardinacije. Napokon, Koparsku biskupiju otcjepljujemo od Goričke crkvene pokrajine i podlažemo je Ljubljanskoj Crkvi.

Za izvršenje svega ovoga što smo kazali ovlašćujemo Časnoga brata Mihaela Cecchinija, naslovnog nadbiskupa Akvilejskog i Apostolskog pronunciјa u Jugoslaviji za onaj dio našeg pisma koji se odnosi na područja unutar granica Jugoslavije; a Časnog brata Petra Cocolina, nadbiskupa Goričkog za onaj dio pisma koji se odnosi na područja unutar granica Italije. Oni pak, ako ustreba, mogu ovlastiti drugog crkvenog dostojaanstvenika. Neka se po izvršenom poslu po običaju izrade prikladni dokumenti i pošalju Svetoj Kongregaciji za Biskupe. Hoćemo da ova Apostolska konstitucija bude čvrsta sada i u buduće, da joj se ne može ništa protivno prepriječiti.

Dano u Rimu, kod Svetog Petra, 17. listopada godine 1977, a petnaeste našega pontifikata.

† Ivan kard. Villot

Državni Tajnik

† Sebastijan kard. Baggio

Prefekt Sv. Kongreg. za Biskupe

Eugen Sevi, Apostolski Protonotar

Gotfrid Mariani, Apost. Protonotar

U Drž. Sekr. tab. br. 337078

Pozdrav i poziv istarskog biskupa

Dragi vjernici i braćo svećenici Istre! Navršilo se već 30 godina otkako ja vršim crkvenu upravu u Istri. Počeo sam (1947. god.) iz Pazina sa jugoslavenskim dijelom tršćansko-koparske biskupije, pa onda (od 1949. god.) upravljam porečko-pulskom biskupijom i konačno (od 1954. god.) povjeren mi je i hrvatski dio takozvane ondašnje Zone B.

Upoznao sam sve vaše krajeve, vaša mjesta, običaje i kulturu, a osobito vašu privrženost svetoj vjeri, katoličkoj Crkvi. Mnogo sam puta bio u vašim župama, u vašim lijepim crkvama, da obavim ovu ili onu biskupsku službu, a najviše da podijelim sveti sakramenat potvrde. Najveći dio mlađih katoličkih muževa i žena sadašnje Istre, ja sam krizmao. Prigodom tih susreta mnogo sam vam govora izrekao i primio mnoge drage pozdrave mlađih pri dočeku.

Bilo bi doista čudno i neprirodno kad takvi i toliki susreti ne bi bili urođili među nama poznanstvom, privrženošću i stalnom suradnjom. Tokom tolikih godina stvorila se jedna duhovna obitelj svih katolika Istre oko jednog biskupa, koji je znak i čuvan te veze. Kako ste sami mogli vidjeti u prošlosti, i naši su svećenici uvelike doprinijeli toj vezi i međusobnom povezivanju vjernika Istre. Premda su jedni od svećenstva bili po ređenju učlanjeni u biskupiju, a drugi u administraturu, svi oni djeluju kao župnici po cijeloj Istri, ne pazeći na dijecezansku pripadnost. Pače, kad su župe na Bujštini, u kraju oko Umaga i Novigrada ostale bez svojih župnika, jer su oni optiranjem za stalno otišli u Italiju, svećenici donje Istre polazili su na višemjesečne ispomoći u te gornje istarske župe. Poznavajući jezike: hrvatski, talijanski, slovenski, mogli su oni pružati svugdje duhovne usluge bez teškoća. Zapazilo se čak u Rimu, kardinali to primjetiše, da iz Istre nema nikakvih žalbi bilo od kojih vjernika zbog jezičnog zapostavljanja. S druge strane, istarski su svećenici, jer su Hrvati, pružili župama s hrvatskim vjernicima užitak sv. liturgije na staroslavenskom jeziku, privolom Svetе Stolice (Nunt. apost. Beograd 21. IX. 1952. N. 4034/52). Pače, mi imamo nešto sasvim osebujno (i ne znam da li je igdje drugdje takva što nastalo); u bujskom i umaškom kraju svećenik i vjernici

dvojezičnih župa obavljaju jednu te istu službu mise u tekstu, u pjevanju, u čitanjima i u homiliji nešto na jednom a nešto na drugom jeziku.

Navedene činjenice, dogadaji, međusobni susreti i uslužna međusobna pomaganja vjernika i svećenika crkvenih jedinica u Istri (od Dragonje do Pule, od Poreča do vrhova Učke i do krajeva Čićarije) stvorili su pravu vjersku zajednicu, obitelj, koja je po svemu već do sada živjela, Boga slavila, duhovno se izgrađivala kao neka prava biskupija, oko jednog za sve istog biskupa, iako je on za neke krajeve nosio naslov samo apostolskog upravitelja, uz napomenu »dok Sveta Stolica drugačije ne odredi« (»ad nutum Sanctae Sedis«).

A sada, što se dogodilo? Ta naša »de facto« postojeća zajednica Crkve u Istri, unutar granica SR Hrvatske ustanovljena je i crkveno-pravno potvrđena. Apostolska administratura pripojena je dokumentom Svetе Stolice porečkoj biskupiji, koja i dalje ostaje sjedinjena s pulskom, pod istim biskupom. Taj će i dalje nositi ime biskupa porečkog i pulskog, sve dok se ne nađe koji prikladniji izraz za tu istarsku biskupiju.

Ovo crkveno-pravno ujedinjenje svih vjernika Istre određeno je apostolskim pismom (bulom) pape Pavla VI: »Prioribus saeculi« — »U prvim godinama 19. stoljeća«, koja je izdana u Rimu pod datumom 17. X. 1977., a stupila je na snagu 8. I. 1978. godine.

U gradanskom pogledu mi smo Istrani ovako zajednički postavljeni već uslijed nastalih granica kako međudržavnih tako i međurepubličkih. Po njima je sada također Sveti Stolica označila i biskupije. I rečeno je u Apostolskom pismu, da se svi dijelovi koji su u njemu navedeni »odjednom i konačno crkveno-pravno spajaju« te da ova odluka Sveti Stolice ima biti »čvrsta sada i u budućem«.

Kako rekoh, bili smo stvarno po kršćanskoj vezi Kristove ljubavi i do sada jedno. Živjeli smo zajedno iz vjerskih razloga i duhovnih potreba. A od sada tvorimo stalno i čvrsto zajedništvo jedne te iste biskupije također pravno. Zavolimo je svi čvrsto kao svoju duhovnu majku.

Istarska je biskupija nama dar neba po molitvama provokršćanskih mučenika naših područja: sv. Mavra i Eleuterija iz Poreča, sv. Servula, patrona bujske crkve, sv. Pelegrina umaškog, sv. Pelagije novigradskog, sv. Nićefora pićanskog, sv. Germana pulskog i mnogih drugih. Divno je zapisano na kamenom spomeniku u porečkoj bazilici o zagovoru sv. Mavra, da je naime porečka crkva podvostručena (dobrim vjernicima) zaslugom njegovih molitava». A u Starom Zavjetu čitamo riječi Tobije onima koji mu se rugaše zbog života po vjeri: »Sinovi smo svetaca i očekujemo onaj život koji će Gospodin dati onima koji nikad ne izgube vjeru u njega« (Tob, 2, 18).

Draga braće vjernici i svećenici ove naše crkveno-pravne ujedinjene i proširene biskupije!

Opći sabor II. vatikanski je izrekao: »Biskupija je dio Božjeg naroda koji je povjeren biskupu na pastirsку brigu, dakako uz suradnju svećenstva. U koliko je povezana sa svojim pastirom i sakupljena oko njega po Evanđelju i Euharistiji u Duhu Svetom, biskupija predstavlja mjesnu Crkvu, u kojoj je doista prisutna i

Dr. Dragutin
Nežić, biskup
sjedinjene
istarske
biskupije

djeluje jedna, sveta, katolička i apostolska Crkva» (O. bisk. 11). I glede ljepote toga zajedništva vjernika biskupijske skupnosti u presv. Trojstvu oko Krista Gospodina, Sabor se ovako lijepo izrazio: »Stoga svi treba da uvelike cijene liturgijski život biskupije oko biskupa, naročito u stolnoj crkvi. Neka budu uvjereni da se Crkva naročito očituje kad čitav Božji narod punim učestvovanjem sudjeluje u zajedničkom slavlju kod istog oltara, kojemu predsjeda biskup, okružen svojim svećenstvom i vjernicima» (O. sv. liturg. 41).

Jedno takvo zajedničko bogosluženje cijele naše biskupije odlučili smo svečano održati u porečkoj katedralnoj crkvi-bazilici druge nedjelje po Uskrštu, to jest 9. travnja ove godine. Hoćemo da to bude »Proslava zajedništva Crkve u Istri«, da skupno jače osjetimo ljepotu i vrijednost naše vjere, osobito kad se nađemo kod porečke bazilike gdje su prvokršćanski mučenici svoju vjeru zasvjedočili žrtvom svoga života. Svečanim skupom vjernika, svećenika i biskupa želimo obilježiti i činjenicu da smo sada svi Istrani unutar međa SR Hrvatske ujedinjeni u jednu biskupiju, stalno i trajno. Doći će među nas mons. apostolski pronuncij i drugi biskupi i gosti.

Draga braće i sestre u Isusu! Vaši će vam svećenici od nedjelje do nedjelje javljati u crkvama sve što bude potrebno glede puta u Poreč na dan proslave. Nastojat će vam i nagovorima razlagati značenje vjere i Crkve u našoj dragoj Istri, kroz prošlost i za sadašnjost. Pripravite se što bolje i duhovno za taj put kroz ovo uskrsno vrijeme, a onda 9. travnja dodite u Poreč u što većem broju, da osjetimo ljepotu onih riječi duhovne pjesme: »Združila nas je u jedno ljubav Kristova. Gdje je ljubav, prijateljstvo, Krist je тамо».

Pozdravljam vas sve u Kristu Isusu, do sretnog videnja u Poreču, ako Bog da!

Vaš Biskup † DRAGUTIN NEŽIĆ

U Poreču, 20. veljače 1978.

Mala povijest Crkve u Istri

starske biskupije na području SR Hrvatske ponose se dalekom i časnom starinom, koja seže do mučeničkih vremena stare Crkve

POREČKA BISKUPIJA

Prvim porečkim biskupom smatra se sv. Mavro (Maurus), koji je skupa sa članovima porečkog clera podnio mučeničku smrt koncem III. stoljeća. O tome svjedoče mozaički podovi tzv. Mavrova oratorija kao i zapis o sv. Mavru na kamenoj ploči s kraja IV. stoljeća.

Nije poznato kako je dugo nakon toga progonstva kršćanska zajednica u Poreču ostala bez svoga biskupa. Prepostavlja se da je nakon Milanskog edikta (313.) biskupija bila vrlo brzo opet uspostavljena.

Poreč, bakrorez iz 1575. g., Arhiv SRH, Zagreb

stavljenia. Biskup Eufrazije, iz prve polovice VI. stoljeća, sagradio je sadašnju baziliku-katedralu pošto je odstranio prijašnju iz V. st., dok je u IV. st. već bila proširena crkva takozvanog Mavrova oratorija.

O svemu tome postoje brojne hagiografske i arheološke radnje, npr. o prijenosu kostiju sv. Mavra i ostalih porečkih mučenika iz starokršćanskog groblja izvan gradskih zidova u prvotnu baziliku, o tome kako su te relikvije Genovežani odnijeli u Genovu god. 1354. i kako su vraćene 1934. i sl.

Porečka se biskupija prvotno prostirala priobalnim pojasom od Bala do ušća rijeke Mirne, zatim rijekom Mirnom do iza Motovuna i dalje u unutrašnjost pazinskim dekanatom zajedno sa Žminjem. Buzetski kraj (dekanat) spadao je u tršćansku biskupiju (1788.—1830. bio je pod porečkom biskupijom). Kao i drugdje tako su i u Istri državne granice uvelike utjecale na određivanje odnosno mijenjanje biskupijskih granica. Pošto je zapadni pojas Istre s Porečem i Buzetom bio pod mletačkom vlašću, a unutrašnjost poluotoka s Pazinom pod austrijskom, porečki biskup Polesini pristao je na to da zamijeni pazinski dekanat s buzetskim, na što pristaje i tršćanski biskup Inzaghi (1788.). Međutim, to stanje nije dugo potrajalo. Mirom u Campoformiju (1797.) i nakon kratkotrajne ali vrlo značajne epizode pripadanja francuskom kraljevstvu u Italiji i francuskoj »Iliriji«, pa povlačenjem Francuza iz naših krajeva (1813.) došla je i čitava Istra pod Austriju. Austrija je imala velike namjere s Trstom kao glavnom lukom svoga carstva pa je u dogovoru sa Svetom Stolicom povratila buzetski dekanat tršćanskoj biskupiji, ali nije pazinski dekanat vratila porečkoj biskupiji (Bula Lava XII: Locum beati Petri, 30. VI 1828.).

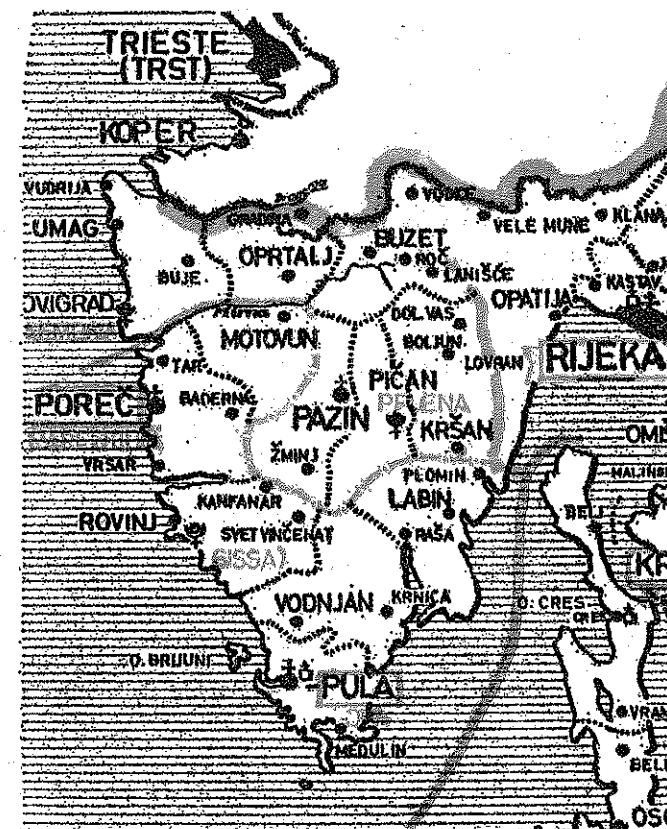
Na jugu granice porečke biskupije nisu doživljavale promjena. Iznimku bi činilo područje male biskupije Cissa (Rovinj, Bale, Dvigrad) koja je propala oko god. 800. Od tada rovinjski dekanat pripada porečkoj biskupiji. Na jednoj se pergameni navodi da je prigodom donošenja moćiju sv. Eufemije u Rovinj slavljtu prisutvovao i čitav pulski kler (oko 800. god.).

Više stoljeća bili su porečki biskupi ujedno i vrsarski grofovi s pravom civilne uprave. To im je oduzela Mletačka Republika god. 1778. U porečkom biskupskom arhivu postoji knjiga »Statuta vrsarske grofovije«, koju je 1608. sastavio biskup Leonard Tritoni.

Na porečku biskupsку stolicu — kao i na druge po Dalmaciji i otocima — bili su obično postavljeni prelati iz Venecije ili barem s njezina područja. Mnogi od njih, prije Tridentinskog koncila, nisu ni boravili u biskupiji nego su njome upravljali preko svojih vikara. Bilo je to gdjekad i zbog malarije i kuge koje su nerijetko desetkovale stanovništvo, tako da je Poreč spao tek na koju stotinu stanovnika. Kako ni Pula tada nije bila veća od Poreča, nego još manja

i zapuštenija, stavljenе su obje biskupije pod zajedničkog biskupa bulom Lava XII. »Locum beati Petri« 30. VI. 1828. Biskup se ispravno zove porečki i pulski, premda se zbog praktičnosti uobičajio naziv porečko-pulski biskup.

U raznim vremenima, osobito zbog mijenjanja političkih granica, spadala je porečka biskupija pod razne metropolite: u Akv-

Puna crvena crta označuje granice biskupija (dvostruko debela granica između riječke i ljubljanske metropolije), isprekidana crvena crta je bivša granica pazinske apostolske administrature prema biskupijama porečkoj i pulskoj. Crne točkaste linije omeđuju dekanate.

leji, u Gradu, u Čedadu (Cividale), u Udinama, u Mlecima, u Gorici. Od 10. 5. 1970. porečka biskupija s pulskom pripada riječkoj metropoliji.

Od sjedinjenja porečke i pulske biskupije pa do sedisvakancije nakon II. svjetskog rata (1828.—1947.) bilo je svega sedam porečko-pulskih biskupa, i to iz četiri narodnosti. Najistaknutiji među njima bio je dr. Juraj Dobrila (1857.—1875.), jedini Hrvat na ovoj biskupskoj stolici, čovjek krepsona života i neumorne aktivnosti, prijatelj »malog čovjeka« i siromaha, pisac i rodoljub, borac za pogražena prava hrvatskog jezika u Istri. Smatra se ocem i preporoditeljem svog naroda, koji je stoljećima umjetno držan u stanju kulturne, gospodarske i političke zapuštenosti.

Odlaskom biskupa fra Rafaela Radossija, koji je optirao za Italiju, ostala je biskupska stolica prazna (1947.—1960.). Apostolskim administratorom (upraviteljem) ujedinjenih biskupija imenovan je najprije mons. Mihael Toroš, profesor crkvenog prava na bogoslovijl u Gorici. Apostolskim administratorom pazinskim, tj. dijela tršćansko-koparske biskupije u Jugoslaviji, postao je mons. Dragutin Nežić, bivši duhovnik bogoslov. sjemeništa u Zagrebu (1947.). Od konca 1949. dr. Nežić ujedno je i apost. administrator porečko-pulske biskupije, a 15. VI. 1960. imenovan je i njezinim rezidencijalnim biskupom.

Priklučenjem pazinske apost. administrature porečkoj biskupiji bulom Pavla VI. »Primis saeculi« (»Prvih godina«) od 17. X. 1977. područje i broj vjernika porečke biskupije znatno su se povećali. A pulska biskupija ostaje i dalje s porečkom jednakoj ujedinjena kao i dosada, na temelju bule pape Lava XII. »Locum beati Petri« (»Mjesto blaženog Petra«) od 30. VI. 1828. godine.

PULSKA BISKUPIJA

Budući da je Pula (Pola) bila jedna od prvih rimskih kolonija i velik grad u Istri (Histria), postoji vjerojatnost da je grad već u IV. stoljeću imao svoga biskupa. Predaja govori o mučeništvu pulskog građanina sv. Germana god. 290. Prvi imenom poznati pulski biskup jest Antonius (510.). Ravenski nadbiskup Maximilianus (546.—556.), rodom iz Vistra južno od Rovinja, bio je prije dakon crkve u Puli.

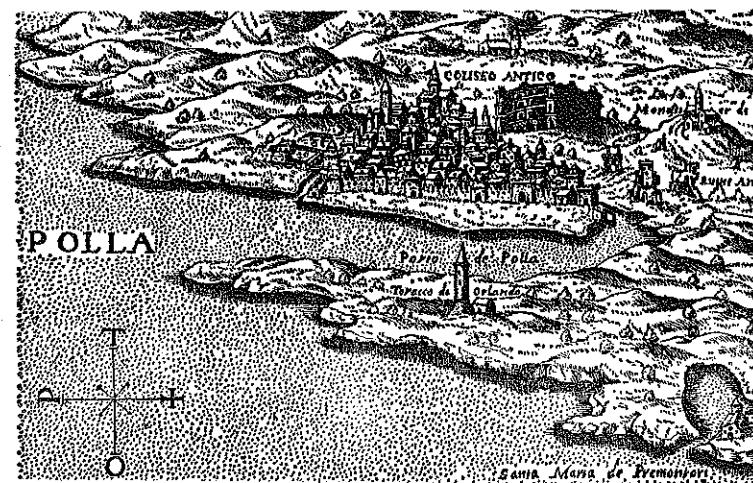
Pulska biskupija obuhvaća danas pulski, vodnjanski i labinski dekanat. Sve do Josipa II. prostirala se pulska biskupija i cijelim sadašnjim hrvatskim dijelom bivše riječke biskupije, a imala je i župe sadašnjeg kršanskog dekanata od Lupoglava (Dolenje Vasi) do Kršana. Bulom Pija VI. »Super specula« od 20. VIII. 1788. izvršena je promjena granica pulske i porečke biskupije prema državnoj medi između mletačkog i austrijskog dijela Istre. Stoga je pazinski dekanat izručen tršćanskoj biskupiji (točnije gradiškoj, ali samo

tri godine), a buzetski dekanat dodijeljen porečkoj. Tada su i župe pulske biskupije, koje sada sačinjavaju hrvatski dio riječke nadbiskupije, predane tršćanskoj biskupiji, kao i župe kršanskog dekanata. U tom su kraju pulski biskupi možda istisnuli duhovnu vlast pićanskih biskupa, jer su imali pravo građanske uprave. A kad je sva Istra došla konačno pod austrijsku upravu (1797., odnosno 1813.) i izdana bula »Locum beati Petri« (1828.), kršanski i pazinski dekanati ostali su i dalje u tršćanskoj biskupiji. Buzetski i ročki kraj morala je porečka biskupija vratiti tršćanskoj biskupiji.

Bulom Lava XII. »Locum beati Petri« od 30. VI. 1828. stavljena je pulska biskupija pod istog biskupa s porečkom, ali »proglasivši sačuvanom biskupsku stolicu pulsku«. Porečki biskup Antun Peteani izjavljuje aktom od 11. IV. 1830. da je primio upravu pulske biskupije. Svečano je ustoličen u pulskoj katedrali 9. svibnja 1830.

Kao što je porečka bazilika-katedrala čuvena po svojim mozaicima iz VI. stoljeća, tako je i pulska katedrala znamenita svojom starinom (VI. st.), grandioznošću i monumentalnošću. U glavnom su oltaru starijske škrinjice od čempresovine s relikvijama sv. Jurja i Teodora, navodno salonitanskih biskupa-mučenika (Farlati: Illyr. s T. I), sv. Bazilija, sv. Demetrija, sv. Purpurina mučenika kao i Salamuna, kralja ugarskog (1063.—1074.).

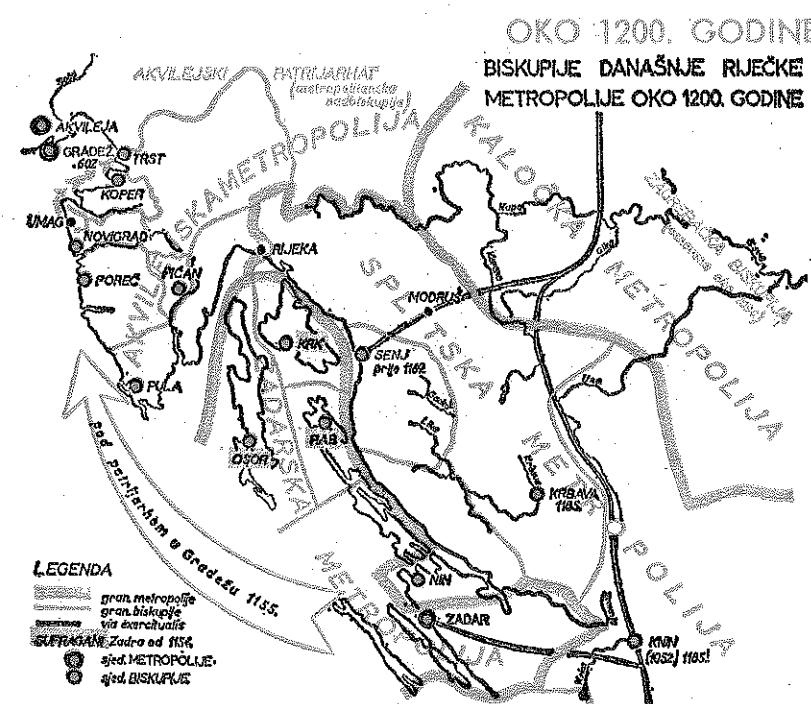
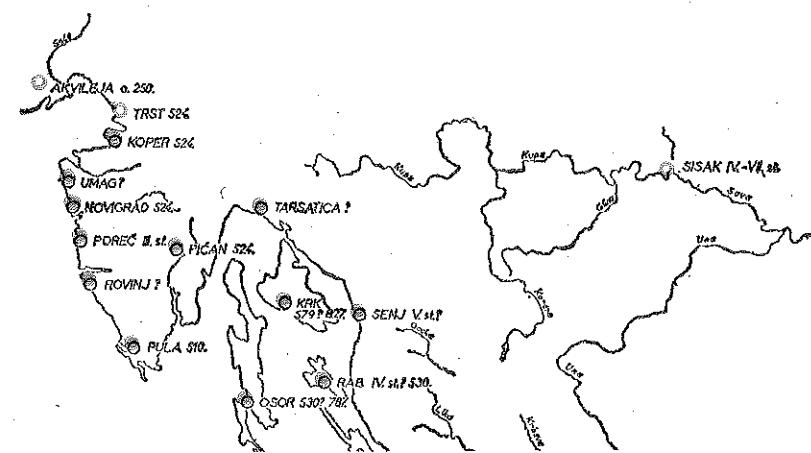
Sada je bulom Pavla VI. »Primis saeculi« (»Prvih godina«) od 17. X. 1977. biskupiji porečkoj dano područje pazinske apost. administrature, a pulska s porečkom i dalje stoji u personalnoj uniji pod zajedničkim biskupom.

Pula, bakrorez iz 1571. g., detalj, Arhiv SRH, Zagreb

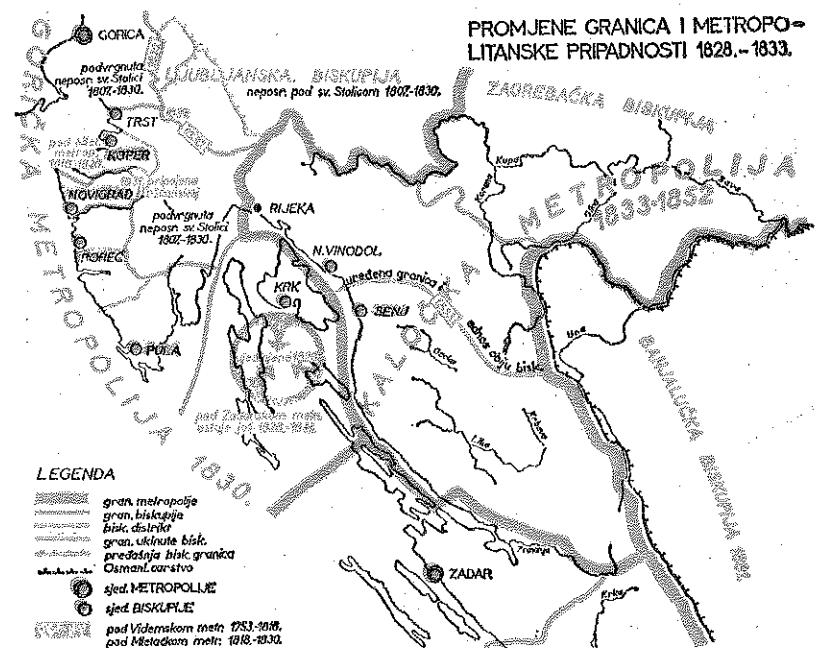
16 ISTARSKA CRKVA JEDNA

BISKUPUSKA SREDISTA KONCEM VI. STOLJEĆA

17 ISTARSKA CRKVA JEDNA

PROMJENE GRANICA 1828. DO 1833.

PIĆANSKA BISKUPIJA

Biskupija u mjestu Petina (Pedena, Pićan) osnovana je u kasno antičko doba, u VI. stoljeću. Obično se drži da je to bilo nakon što je istočnorimski car Justinijan srušio vlast Istočnih Gota u našim krajevima, napose u Istri (639.). Na bizantski utjecaj podsjećaju osobito moći sv. Nićefora mučenika, koje posjeduje pićanska stolna crkva od svog početka. Međutim, biskupija se u jednom dokumentu spominje već nešto prije god. 524., ako je dotični dokument bio pravo shvaćen. Kasnija predaja, očito izmišljena, pripisuje osnutak pićanske biskupije caru Konstantinu († 337.), valjda radi podizanja ugleda te male biskupije. Predaja spominje još jednog sv. Nićefora u Pićnu, kao pićanskog biskupa negdje iz VI. stoljeća. On je navodno umro u Umagu i ondje su mu relikvije u župnoj crkvi.

Iznenađuje mali opseg biskupije od postanka pa do njezina utrućua odnosno dokidanja god. 1788., iako se prirodno imala kuda širiti. Na njezinu području bilo je 11 župa, uglavnom malenih, i 6 kapelanija. One sve leže u današnjem pićanskom dekanatu, osim Cepića, Gradiške i Grobnika. Biskupiji je pripadala također Grimalda, koja je kasnije (1788.) dodijeljena Poreču i zatim Gradiškoj, i konačno Trstu. Jedva je vjerojatno da su labinski i riječki arhidiakonat (nekad navodno dijeceza »Tersatica«, današnja Rijeka) pripadali pićanskoj biskupiji i da ih je kasnije preuzeila pulska.

Posljednji pićanski biskup bio je Aldrago Piccardi, rodom iz Trsta. Nakon njegova premještaja na stolicu u Senj, biskupijom upravlja kapitularni vikar. Nedugo zatim papa Pio VI. dokida ne samo pićansku nego i goričku i tršćansku biskupiju bulom »Super specula« od 20. VIII. 1788. i mjesto njih osniva gradišku dijecezu. Kad je ona 1791. bila podijeljena na goričko-gradišku i tršćansku biskupiju, ostade područje pićanske biskupije uključeno u ovu poslijednju. Bulom Pavla VI. od 17. X. 1977. područje nekadanje pićanske biskupije, kao dio takozvane pazinske apost. administrature, uklapljen je sada u porečku biskupiju.

NOVIGRADSKA BISKUPIJA

Biskupija u mjestu Civitas nova (Città nova, Novigrad) na istarskom jadranskom žalu sigurno postoji već koncem VI. stoljeća. Nije zauzimala veliko područje. Sačinjavali su je gradići Novigrad, Buje i Oprtalj s okolnim župama. Papa Eugen IV. pripojio je 20. V. 1434. novigradsku biskupiju porečkoj čim se upraznila stolica. Ali je biskup Iv. Morosini živio sve do 1449. i tada su novigradsku biskupiju dali u posjed ne porečkom biskupu, nego gradskom patrijarhu Gradežu, zatim mletačkim patrijarsima. Tek poslije 17 godina Novigrad je dobio svoga rezidencijalnog biskupa (1466. god.). Župa Zrenj s vikarijom Pregara, nekad u granicama markgrofovijskog

Srednjovjekovni grbovi Lovrana, Pazina i Gračića (XVII st.)

dobra »Petra pelosa«, pripadala je tršćanskoj biskupiji. Značajna je također činjenica za to doba da su Umag i Materada, malene enklave uz granice novigradske i koparske biskupije, bile pod jurisdikcijom tršćanskih biskupa, jer su oni vjerojatno bili zemaljski gospodari i upravitelji tih mesta. Istom Pio VI. vraća Umag i Materadu novigradskoj biskupiji (1788.), ali tek na kraće vrijeme. Kada je, uz ostale, bila ukinuta i novigradska biskupija bulom »Locum beati Petri« iz god. 1828., njezino je područje pripojeno tršćanskoj biskupiji, nakon smrti biskupa grofa Teodora Loredana Balba, koji je umro u Novigradu 23. V. 1831. godine. Područje nekadanje novigradske biskupije koje je 1831. god. bilo uključeno u tršćansku biskupiju, sada je, kao dio pazinske apost. administrature, postalo dio porečke biskupije bulom »Primis saeculi« od 17. X. 1977. god.

Novigradski su se biskupi istom u 11. stoljeću gdjekad nazivali »emonienses«. Zbog toga su neki povjesnici neke iste osobе i događaje pridavali bilo staroj rimskoj Emoni (na mjestu današnje Ljubljane), bilo istarskom Novigradu. Mnoge su se takve zamjene činile i sa Città nova na mletačkim lagunama, nasljednicom biskupije Eraclee. Osobito je sporno za neke biskupe iz prošlosti u čiju listu spadaju: da li u listu ljubljanske Emoni, istarskog Novigrada (Città nova) ili mletačke Città nova (nekoć Eraclea).

Juraj Dobrila (1812–1882)
iz Ježenja kraj Tinjana, biskup
i narodni prosvjetitelj

Mozaik (detalj) iz Eufrazijske bazilike u Poreču.

PAZINSKA APOSTOLSKA ADMINISTRATURA

Pošto smo dali kratak povijesni pregled sadašnjih i bivših biskupija, kojih se područja nalaze unutar sadašnjih međa SR Hrvatske, valja reći nekoliko riječi i o pazinskoj apostolskoj administraturi koja je sada (8. siječnja 1978.), bulom Pavla VI. »Primis saeculi« (»Prvih godina«) od 17. listopada 1977. god., trajno uključena u porečku biskupiju. Bit će tu obilje datuma i nabranja raznih dekreta, no svatko će ipak ponešto naći i o svome kraju. A pravo je da se tiskom sačuva spomen na te svekolike raznosmjerne plovidbe crkvenih jedinica istarske Crkve sve dok se sada ne sretoše u luci velikog Zajedništva.

Pazinska je apostolska administratura ustanovljena 1947. godine za jugoslavenski dio tršćansko-koparske biskupije, i za svećenike i vjernike u Istri i za one u Slovenskom primorju. U pazinsku su administraturu pripali slovenski dekanati Postojna i Sežana te hrvatski dekanati: pazinski, pićanski, kršanski, buzetski i opataljski. Trst i okolica (Zona A) nalazili su se pod vojnom upravom zapadnih Saveznika, a Kopar i okolica, manji dio sežanskog dekanata, Novigrad, Umag i cijela Bujština bili su pod jugoslavenskom upravom. To je bila »Zona B«. Pariškim mirovnim ugovorom 10. II. 1947. od zone A i B (uglavnom) ustanovljena je državica takozvanog »Slobodnog Teritorija Trsta« (L. T. T.), čiji je teritorij Osimskim sporazumom između talijanske i jugoslavenske vlade razdijeljen objema državama (10. XI. 1975.). Dio sežanskog dekanata i zapadni dio opataljskoga bili su također u Zoni B, kojom je sve do 1954. god. upravljao tršćanski biskup preko svog vikara iz Kopra.

Prvim upraviteljem dijelova tršćansko-koparske biskupije u Jugoslaviji bio je mons. Franc Močnik, apost. administrator jugosl.

Trviž (XVII st.) bakrorez J. W. Valvasora

Kod
crkve
»Svetomore«
župe
Žminj

administratorom sa svim pravima rezidencijalnog biskupa (odredba Konzistorijalne kongregacije br. 192/48. od 28. II. 1948.).

Godinu i po dana kasnije mons. Nežiću predana je na upravu i porečko-pulski biskupija (pismo Apost. nuncijature u Beogradu dijela goričke nadbiskupije). Nakon raznih peripetija u goričkoj administraturi, on prelazi u Italiju. Na njegovo mjesto imenuje Sv. Stolica posebne apost. administratore: za jugoslavenske dijelove goričke nadbiskupije mons. Mihaela Toroša, a za dio tršćanske biskupije mons. Dragutina Nežića. Sjedište ovog posljednjeg bilo je u Pazinu, najprije kao v. d. (namjesnika) apostolskog administratora (imenovan 21. XI. 1947.), a tri mjeseca kasnije postao je pravim apost.

od 30. XI. 1949. i dekret te kongregacije od 24. VII. 1949., br. 468/50). Naslovnim biskupom Pomarije postaje mons. Nežić bulom Pape Pija XII. od 21. V. 1950., a posvećen je u Pazinu 23. VII. 1950.

Odlukom spomenute kongregacije od 21. IV. 1951., br. 408/51, izdvojeni su slovenski dijelovi i riječke biskupije (dekanat Ilirska Bistrica — Trnovo) i pazinske apost. administrature, odn. tršćanske biskupije (dekanati Sežana i Postojna), i predani mons. Antonu Vovku, tadašnjem apost. upravitelju ljubljanske biskupije. Dekret se proveo već 1. IV. 1951. Od tada mons. Nežić ostaje crkveni upravitelj (administrator) samo hrvatskih dijelova tršćanske biskupije.

5. X. 1954. sklopljen je i potpis u Londonu ugovor između jugoslavenske i talijanske vlade po kojem se zona A (Trst) daje na upravu Italiji, a zona B (uz manje korekture) Jugoslaviji. Odmah zatim slijedi odluka Konzistorijalne kongregacije od 13. X. 1954., br. 1187/54/B, po kojoj na tom teritoriju, priznatom SFR Jugoslaviji, ima pazinski apost. administrator odmah preuzeuti upravu svih župa i kapelanijskih u granicama SR Hrvatske. Tada su, 1954., apost. administraturi u Pazinu pripale župe ūmaškog i zapadnog dijela operatljskog dekanata (istočni je dio već otprije bio njezin).

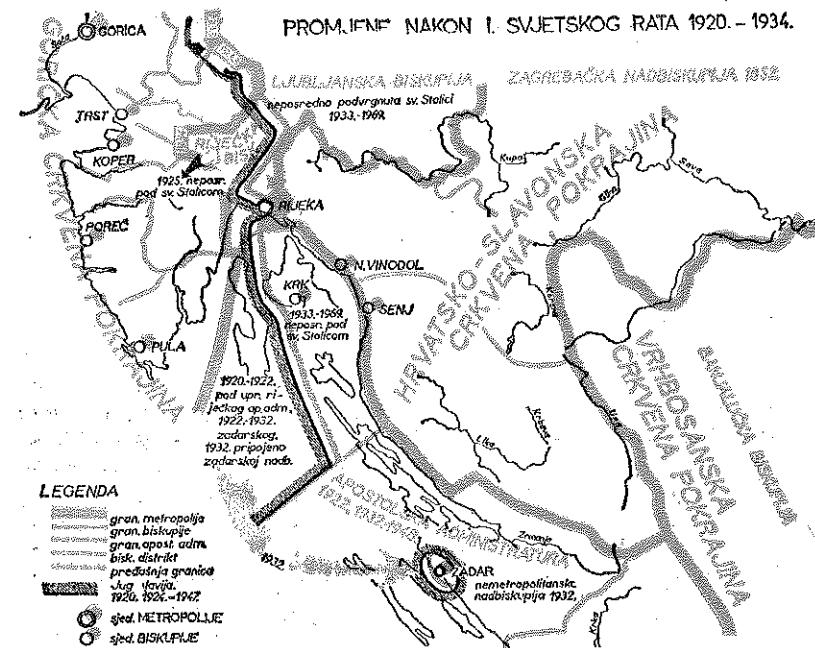
Prva granica među republikama Hrvatskom i Slovenijom u Istri povućena je odmah u početku jugoslavenske uprave. Od tada su crkvene jedinice Pregara i Gradina i polovina kapelanijske Topolovac (Hrvoji) bile u SR Hrvatskoj. Izmjenom međurepubličkih granica krajem god. 1956. došle su pod SR Sloveniju. Crkveno su i dalje bile u pazinskoj apost. administraturi, a jurisdikciju generalnog vikara nad njima vršio je mons. dr. Janez Jenko, apost. administrator iz Kopra (do 8. I. 1978.). Tada su uklopljene u koparsku biskupiju.

CRKVENO-PRAVNO UJEDINJENJE CRKVE U ISTRI

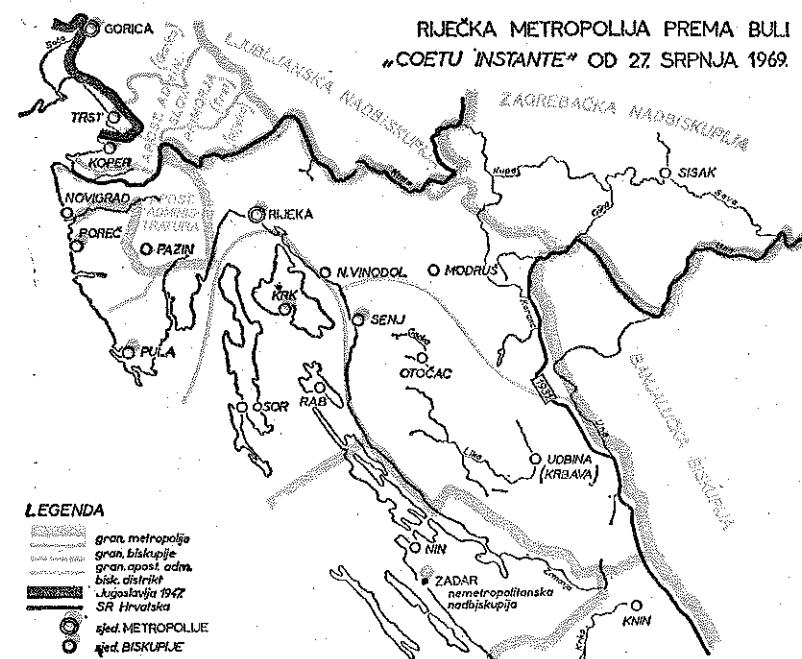
Kad je dr. Nežić bulom Pape Ivana XXIII. od 15. VI. 1960. bio imenovan rezidencijalnim biskupom porečkim i pulskim, ostao je i dalje apost. administrator pazinski. Biskupska konferencija Jugoslavije uputila je god. 1968. prijedlog Svetoj Stolici da se pazinska apostolska administratura pripoji porečkoj biskupiji.

I doista je Sv. Otac Papa Pavao VI. apostolskim pismom (bulom) »Primis saeculi« (»Prvih godina«) od 17. X. 1977., — kojim je koparsku biskupiju proglašio samostalnom, neovisnom od tršćanskog biskupa, — spojio čitavu pazinsku apost. administraturu s porečkom biskupijom, koja i dalje stoji u zajedništvu s pulskom, kako je 1828. godine određeno bulom Lava XII.

Dao Bog, po zagovoru istarskih mučenika i svetaca, da se to stablo Crkve u Istri trajno zeleni, cvjeta i donosi obilne plodove.

RIJEČKA METROPOLIJA PREMA BUL.
„COETU INSTANTE“ OD 27 SRPNJA 1969.

Prvokršćanski mučenici Poreča

stra je imala od davnih vremena nekoliko priobalnih gradića koji se danas zovu Poreč, Pula, Rovinj, Umag, Novigrad itd. U njih su donosili kršćanstvo iz Rima, glavnog grada Rimskog Carstva, već u 2. stoljeću trgovci, činovnici, vojnici, a i pravi vjerovjesnici. Kad se u nekom gradiću povećao broj kršćana, oblikovala se kršćanska općina kojoj je u većem mjestu predsjedao biskup, a u manjima đakon. Onamo od Nerona, koji je vladao 54.—68. godine, pa sve do Dioklecijana uključivo (vladao do 305. god.), mnogi su rimski carevi progonili i ubijali kršćane po cijelome carstvu, a u Rimu načiše. To su prvokršćanski mučenici.

U Poreču, koji se u ono vrijeme zvao Parentium, postojala je već u 3. stoljeću crkvena zajednica s biskupom MAVROM (Maurus) na čelu. Uz njega su bili i ostali službenici Crkve: đakoni, lektori, akoliti. Ne znamo točno godinu, no svakako u doba najtežih progona, dakle prije 305. godine, bio je pogubljen prvi porečki biskup Mavro, pa neki klerici, a vjerojatno i laici. U tu skupinu prvokršćanskih mučenika Poreča možemo uz biskupa Mavra ubrojiti: sv. Eleuterija, Projekta, sv. Akolita (kasnije zvanog Elpidij), zatim sv. Demetrija i Julijana. Spomenut ćemo redom što se o njima znade iz povijesnih podataka.

SVETI MAVRO, BISKUP I MUČENIK

Sveti je Mavro, kako rekosmo, bio pogubljen u vrijeme prvokršćanskih progona, najkasnije 305. godine. Neki povjesničari stavljujaju njegovo mučeništvo u vrijeme cara Valerijana (235.—260.), koji je najošttrije kazne odredio za crkvene službenike. Ediktom iz god. 258. odredio je za njih smrtnu kaznu, a za vjernike oduzimanje položaja i imovine. Ako bi i dalje ustrajali u kršćanskoj vjeri, pogodila bi i njih smrtna kazna, dok su uglednije žene otpremali u prognanstvo.

Tijelo sv. Mavra i ostalih porečkih mučenika bilo je pokopano izvan gradskih zidina Poreča, na predjelu koji se nalazi iznad sa-

dašnje crkve sv. Eleuterija, malo udesno, vjerojatno na imanju nekog kršćanina. Ondje je kasnije nastalo kršćansko groblje koje je služilo svojoj svrsi sve do 15. stoljeća. Rimski je zakon branio pokapati pokojnike unutar grada. Iskopavanjem na području o kojem je riječ, porečki je župnik — kanonik mons. Pavao Deperis god. 1893. pronašao pod zemljom temelje i mozaičke ostatke podova od pet nadgrobnih kapelica, spomen-kapela, kakve su prvi kršćani podizali na grobovima svojih mučenika.

Smatrajući sv. Mavra prvakom tih mučenika porečki su vjernici koncem 4. stoljeća njegove svete kosti htjeli imati u svojoj glavnoj crkvi u gradu, koja je uređena najvjerojatnije na mjestu gdje su se prvi kršćani sastajali s Mavrom još u vrijeme progona. O prenošenju tijela sv. Mavra iz izvanogradskog groblja u onu porečku baziliku koja je postojala prije sadašnje Eufragrizeve govori kameni natpis iz drugog dijela 4. stoljeća, a u hrvatskom prijevodu (s latinskoga) glasi:

»Ovo sveto počivalište čuva sjajno tijelo isповједnika (= mučenika) Mavra. Ova je prvotna crkva obnovljena njegovim molitvama; dostoјno je prenesen ovamo gdje je postao biskupom i isповјedaocem (= mučenikom). Stoga se podvostručila čast ovoga mjesta.«

Počivalište sv. Mavra u predufragrizevskoj bazilici bila je posebna prostorija na mjestu između sadašnjeg glavnog oltara i biskupske katedre. Biskup Eufragriza, koji je oko 543. god. dovršio novu sadašnju baziliku, položio je relikvije sv. Mavra u glavni oltar. Na velikoj mozaičkoj slici u apsidi sadašnje bazilike izrađen je i lik sv. Mavra u bijeloj rimskoj togi s vijećem u ruci.

U spisu zvanom »Liber pontificalis« (Knjiga o papama), koji je u 9. stoljeću vjerojatno dovršio Ivan Đakon, piše da je papa Ivan IV. (640—642.) po opatu Martinu dao donijeti u Rim relikvije dalmatinskih i istarskih mučenika te ih pobožno smjestio u kapelu sv. Venancija kod krstionice lateranske bazilike. Ondje nad oltarom još sada stoji, u mozaičkoj izradbi, slika solinskih i istarskih mučenika s oznakom imena. Sv. Mavro prikazan je u biskupskom odijelu, s biskupskim palijem. Zbog toga su neki tvrdili da kosti sv. Mavra nisu u Poreču od god. 642., nego u Rimu, u kapeli sv. Venancija. Ali nam je godine 1962. papa Ivan XXIII. dozvolio u oltaru kapele sv. Venancija otvoriti urnu koja sadrži kosti spomenutih mučenika. Popis imena urezan je samo na zajedničkoj ploči, a oznake imena nisu nađene na pojedinoj relikviji. No iz malog se broja i kratkoće dijelova moglo zaključiti da su samo manji dijelovi solinskih mučenika i sv. Mavra poneseni 642. godine u Rim. Porečani su dalje ostali u posjedu tijela sv. Mavra, svoga prvoga biskupa mučenika. To svjedoče mnoge povijesne isprave i događaji.

Car Oton II., u darovnici nekih imanja porečkoj crkvi (7. VI. 983.), kaže da u njoj »počiva blaženo tijelo svetoga Mavra«. Godine

1000. mletački dužd Petar II. Orseolo, brodeći kraj Poreča, navraća u grad da počasti svetište sv. Mavra. U privilegiju Henrika IV. od 4. III. 1077. čita se da u porečkoj bazilici »počiva blaženo tijelo svetoga Mavra«.

1247. godine porečki je biskup Pagano dao od mramora izraditi veliku urnu u veličini i obliku sarkofaga. Urna se i sada nalazi u prostoriji (cella trichora) između bazilike i sakristije i u njoj su pohranjene kosti sv. Mavra i Eleuterija, kako to svjedoči zapis na tom sarkofagu.

Kad je godine 1354. bjesnio pomorski rat između Genove i Venecije, Poreč je bio pod mletačkom vlasti. U kolovozu 1354. godine provalili su Genovežani pod vodstvom zapovjednika Paganina D' Orije u Poreč, spalili ga, oplijenili i odnijeli iz sarkofaga kosti sv. Mavra i Eleuterija. Taj sveti plijen zadržao je zapovjednik Paganino D' Oria za sebe i svoje potomstvo a pohranio u opatskoj crkvi svoje obitelji, posvećenoj sv. Mateju. O svemu tome govore uklesani natpisi u rečenoj crkvi sv. Mateja u Genovi.

Poslije toga velikog gubitka porečka je crkva neprestano živo željela da joj se vrate svete relikvije iz Genove. U dva navrata primili su neke manje dijelove. Godine 1934. plemićka je obitelj D' Oria iz Genove vratila u Poreč relikvije sv. Mavra i Eleuterija u veoma lijepom novom kovčegu izrađenom uz pomoć darova. Dana 10. lipnja 1934. posebni je parobrod dopremio u Poreč urnu s relikvijama i one su nakon višednevnih proslava položene u glavni oltar porečke bazilike. God. 1978. unesen je rečeni kovčeg sa relikvijama sv. Mavra i Eleuterija u klasični kameni sarkofag memorijalne kapele.

Sveti Mavro je glavni zaštitnik porečke biskupije i slavi se 21. studenoga. U srednjem su vijeku vjernici željno čitali životopise svetaca i htjeli nešto više znati i o svojim domaćim svecima. Tako je i porečko svećenstvo na dan sv. Mavra bilo uvelo molitvu časova (oficij) sv. Mavra mučenika, za koga kažu da je bio monah iz Afrike i čiji je životopis u 9. stoljeću napisao monah Raban Mavro. Ali kad je papa Pio V. naredio da se u cijeloj Crkvi uvede rimski misal i brevijar, porečka Crkva moli na dan svoga sv. Mavra opći oficij za mučenike. Kongregacija Obreda, zasnivajući svoj sud na novijim znanstvenim istraživanjima, priznaje da je povijesno utvrđeno postojanje samo porečkog Mavra mučenika i da je taj bio biskup.

SVETI ELEUTERIJ, POREČKI MUČENIK

Spomenuli smo pet spomen-kapela koje su podigli prvi kršćani Poreča na grobovima svojih mučenika. Prema zapisu na kamenoj

njegovo tijelo dотle поčivalo u главној memorijalnoј kapeli prvo-
plоči o prijenosu sv. Mavra u gradsku crkvу zaključili smo da je
kršćanskog groblja. U vezi s time stoji i ime sv. Eleuterija. Na mje-
stu naime gdje je ležalo to prvo groblje sačuvala se sve do srednjeg
vijeka kapela sv. Eleuterija. Razrušili su je, čini-se, mađarski voj-
nici kad su god. 1412. sa svojim kraljem Sigismundom kao saveznici
akvilejskog patrijarha opsjedali Poreč. Porečki biskup Pavaro dao
je god. 1488. kraj morske obale sagraditi novu crkvу sv. Eleuterija,
koja se do danas sačuvala.

Kao što su u porečkoj crkvi za sv. Mavra, domaćeg mučenika,
čitali legendarni životopis afričkog sv. Mavra, tako su u srednjem
vijeku, ne znajući za životopis domaćeg prvokršćanskog mučenika
sv. Eleuterija, uzeli za njegov god lekcije o jednom drugom Eleu-
teriju, i to o Eleuteriju »Ilirskom«. I na spomen ilirskog sveca istog
imena prešlo se i u Poreču na svetkovanje 18. travnja i s oficijem
ilirskog sv. Eleuterija. A budući da je taj bio biskup, dodano je
biskupstvo i porečkom Eleuteriju. Biskup Oton je 1277. godine nad
glavnim oltarom porečke bazilike podigao svečanu nebnicu (bal-
dahin) i na njoj dao izraditi likove svih porečkih mučenika. Budući
da su već onda krivo smatrali da je porečki sv. Eleuterij istovjetan
ilirskome, porečki je Eleuterij na tom Otonovu baldahinu obučen
kao biskup. Glavni pak porečki mučenik sv. Mavro na toj je ne-
bnici obučen kao svećenik, a ne kao biskup, jer su njega krivo
izjednačavali sa sv. Mavrom, afričkim monahom, koji nije bio bi-
skup. Kako smo, međutim, pokazali da povijesne isprave i arheolo-
ške iskopine bjelodano svjedoče da je sv. Mavro porečki mučenik,
i da je bio biskup, tako povijesne, arheološke i hagiografske činje-
nice svjedoče za sv. Eleuterija da je i on porečki prvokršćanin
mučenik, ali da nije bio biskup, premda su ga god. 1277. narisali na
baldahinu kao biskupa.

Na apsidalnoj mozaičkoj slici Eufrazijeve bazilike, izrađenoj
oko god. 543., s desne strane (gledajući od ulaza) izrađeni su likovi
trojice mučenika, no njihova imena nisu pribilježena. Srednji je od
njih ognut zlatnim plăstem i u ruci drži Evandđelje. Možda ne
bismo pogriješili kad bismo toga mučenika smatrali sv. Eleuterijem,
đakonom ili rektorm prvokršćanske porečke crkve.

Dobro je sjetiti se, što smo već naveli, da je god. 1247. porečki
biskup Pagano položio kosti sv. Eleuterija zajedno s Mavrovima u
isti sarkofag, o čemu svjedoči zapis na tome sada praznom sarkofa-
gu u trihori kod sakristije. To je dokaz da je porečka crkva po-
sjedovala relikvije sv. Eleuterija. Ne znamo kad su one iz njegove
grobne kapele sa izvengradskog groblja unesene u katedralnu ba-
ziliku. One su nakon povratka iz Genove 1934. god. bile u zajed-

ničkom kovčegu s relikvijama sv. Mavra unutar glavnog oltara
sve do god. 1978., kad su unesene u sarkofag memorijalne kapele
kad sakristije.

SV. PROJEKT I AKOLIT

Biskup Oton, koji je 1277. godine podigao vrijedni baldahin
nad glavnim oltarom porečke bazilike, pohranio je u posebnoj urni
u oltar sv. Anastazije relikvije sv. mučenika Projekta i Akolita.
Oltar je u toj apsidi sporedne lade uz sakristiju, a u posljednje se
vrijeme naziva oltarom svetih Moći. Na Otonovu je baldahinu i sv.
Projekt narisani u biskupskom ornatu. Došlo je do toga zato što
su ga, žečeći da imadu i njegov životopis, poistovjetili s francuskim
biskupom istoga imena, mučenikom iz 7. stoljeća, premda se re-
likvije francuskog Projekta još uvijek nalaze u Francuskoj u Vol-
viku, a porečkog u Poreču.

U Poreču se uz sv. Projekta spominje i sveti Akolit. Vjerojatno
je u kršćanskom spominjanju ostala samo njegova služba (akolit =
= pratilac, svjećonoša), a ime mu se zaboravilo. I ta bi činjenica
mogla biti dokaz da se radi o mjesnom mučeniku, jer da su njegove
moći odnekle donesene, došle bi pod određenim imenom. Porečani
su godine 1729. domaćem mučeniku — akolitu dodijelili ime Elidij
(Epidij), jer se tako zvao pratilac onoga francuskog sv. Projekta,
biskupa iz 7. stoljeća. Relikvije francuskog Elpidija i sada su u
Francuskoj, dok su relikvije sv. Akolita uvijek u Poreču. Ipak je
porečka crkva redovito slavila svoga Projekta i Akolita (Elpidija)
25. siječnja, to jest na dan kada i Francuzi slave svoje istoimene
svece. Svatko će, međutim, razumjeti da nam nije moguće znati
točan dan kad se zabilo neko mučeništvo u dalekim prvokršćanskim
stoljećima.

Kad Porečani ne bi znali da je Mavro bio biskup, a ne Eleuterij
i sv. Projekt, ne bi ga iz prvokršćanskog groblja unijeli u grad
prvoga, da im bude zaštitnikom grada i biskupije.

SVETI MUČENICI DEMETRIJE I JULIJAN

Osim likova i imena sv. Mavra, Eleuterija Projekta i Akolita,
na nebniči biskupa Otona iz god. 1277. nalaze se još i likovi sv.
Demetrija i Julijana u laičkom odijelu, s križem u ruci, što može
označivati i nižeg klerika, ali prije laika, jer su bez tonzure. Reli-
kvije te dvojice mučenika otkrivene su u vrijeme porečkog biskupa
Fulkerija (1200.—1216.) u crkvi biskupske dvorce, kad su se 1210.
god. ispod žbuke ukazale njihove slike mozaičke izradbe. Bila je to
crkva sv. Nikole kraj krstionice, kasnije nazvana crkvom sv. Marije
Magdalene. Mons. Pavao Deperis pronašao je ostatke te crkve kon-
cem prošlog stoljeća. Bila je urešena mozaicima kao i krstionica i
Eufrazijeve bazilika. Vjerojatno je biskup Eufrazije u VI. stoljeću

uz baziliku podigao i tu crkvu i u njoj smjestio relikvije sv. Demetrija i Julijana, na što se s vremenom zaboravilo. Kad je biskup Fulkerije god. 1210. pronašao njihove relikvije, unio ih je u glavni oltar bazilike. Sada su u oltaru svetih Moći. U propriju svetaca porečke crkve iz god. 1902. sv. Demetrije i Julijan spomenuti su 22. studenoga.

Zaključak

Opisali smo šestoricu prvokršćanskih mučenika za koje smo utvrdili da njihove svete kosti nisu donesene iz drugog kraja, nego da se radi o porečkim prvokršćanskim mučenicima. Tome u prilog govori otkriće i postojanje memorijalnih kapela na starokršćanskom groblju, a zatim činjenica prenošenja sv. moći iz vanjskog groblja u baziliku grada. Rekosmo da se na apsidalnoj slici Eufrazijeve bazilike osim sv. Mavra nalaze likovi još druge trojice mučenika. Na pročelju bazilike dao je Eufrazije izraditi likove još četvorice, pa ako se pribroje mučenici koje je on bio smjestio u crkvicu sv. Nikole, tada je to cijela četa mučenika čije je relikvije posjedovala porečka crkva već u stoljećima kada se svetačke kosti još nisu smjele ni premještati ni dijeliti.

Glas o slavi porečke bazilike-katedrale danas je svuda veoma proširen. Tko god može, nastoji razgledati tu znamenitu crkvu. Upoznavanje Eufrazijeve bazilike bit će temeljiti i plodonosnije onome koji je posjeti s ovom malom poviješću njezinih svetaca. Time znatiželja koja ide za poznavanjem starina može prerasti u pobožnost i poštovanje prema tim junacima vjere, čiji su sveti tjelesni ostaci još sada u porečkoj bazilici: relikvije sv. Mavra i Eleuterija u memorijalnoj kapeli, a relikvije ostalih u oltaru sv. Moći, u bazilici s lijeve strane. U desnoj ladi bazilike, sasvim gore, bio je do 1977. god. oltarić koji je načinio Eufrazije u 6. stoljeću kao glavni oltar. Na njemu je prozorić kroz koji su se mogle vidjeti moći pod tadašnjim glavnim oltarom. Taj oltarić biskupa Eufrazija iz 6. stoljeća, uklonjen je sa svoga donedavnog položaja u desnoj pobožnoj ladi bazilike zato što su ondje 1978. god. vršena arheološka iskapanja. Tada je ispod njeg nađen dio podnog mozaika predufrazijevske bazilike. Taj dio mozaičkog poda bazilike iz 5. stoljeća jednostavan je i u starini skromno popravljan. Po tome trebamo vjerovati biskupu Eufraziju, koji je, kad je u 6. stoljeću podizao svoju baziliku, dozvolio da se u njenoj apsidi zapiše da je prijašnja bila ruševna. Nije dakle gradio novu samo radi svoje slave. »Čim je gorljivi i

crkva brzo srušiti, svetom je mudrošću pretekao njezin pad.« (Prijevod po latinskom zapisu)

Na zidu bazilike, s lijeve strane od ulaza, kamena je ploča iz druge polovine 4. stoljeća s natpisom o prenošenju tijela sv. Mavra u baziliku (»Hoc cubile...«). U memorijalnoj kapeli kod sakristije mramorni je sarkofag iz god. 1247., u koji su bila položena tjelesa sv. Mavra i Eleuterija i odakle su ih odnijeli Genovežani god. 1354. — Iza lijevog zida sadašnje bazilike, prema moru, nalazi se prostor na kojem je bila prva crkva porečkih kršćana. Tek je car Konstantin dao (u 4. stoljeću) Crkvi slobodu. Tu je vjerojatno bio i dom sv. Mavra, gdje su se kršćani u vrijeme progona potajno sastajali na bogoslužje. Dijelovi poda te prve kršćanske crkve, izrađene mozaičkom tehnikom (i original ribe), izloženi su unutar bazilike s desna — u riznici. A na rečenom prostoru takozvanog Mavrova oratorija, tokom zadnjeg desetljeća izradena je vjerna kopija mozaičkog poda.

Smatramo prikladnim da ovaj prikaz o prvokršćanskim mučenicima Poreča zaključimo riječima kojima su kršćani Smirne završili izvještaj o mučeničkoj smrti svoga biskupa sv. Polikarpa, spašenog za vjeru 156. godine:

»Nakon toga smo mi pokupili njegove kosti, dragocjenije od dragulja i vrednije od zlata te smo ih sačuvali na prikladnom mjestu. Tu ćemo se sastajati s veseljem i Božjom pomoći slaviti rođendan njegova mučeništva.«

NOVA CRKVA I BISKUPIJSKA KUĆA U PULI

starski je biskup poslije rata imao sjedište najprije u Pazinu, u sjemeništu. Zatim se preselio u Poreč. No dinamika života nametnula je preseljenje Ordinarijata u Pulu, u novo središte. U Puli je biskupijska zgrada bila dijelom upotrijebljena za komandu ratne mornarice, dijelom je nacionalizirana i sada je u njoj smješten ugostiteljski objekat »Delfin«. Predstavnici Skupštine općine Pula mišljenja su da je nacionalizacija korjenit zahvat i da nema izuzetaka. Zato Ordinarijatu sugeriraju da traži novu lokaciju.

Gospodin je biskup zatražio lokaciju 12. II. 1969. Lokacija je odobrena u sekundarnom centru na Verudi, u novom gradu koji nastaje južnije od današnje Pule i stere se prema zelenim poluotocima i divnim morskim uvalama s velikim mogućnostima za odmor i rekreaciju. U tom dijelu već živi 12.000 žitelja, a planira se za

32 ISTARSKA CRKVA JEDNA

30.000. U blizini su već podignuta turistička naselja »Zlatne stijene«, »Ribarska koliba« i najljepši pulski hoteli. Biskupijska će središnjica, smještena na Vikovcu, na Monte Zaru, imati ukupne površine 9.200 m², velike mogućnosti pristupa i parkiranja i veliki zeleni pojas usred borove šume.

Osim biskupijske kuće, gradiće se nova župna crkva svetog Pavla i prateće prostorije. Projekt je izradio ing. Milan Kušan iz pulskog Urbisa '72 sa svojim suradnicima. Po maketi se vidi da će kompleks, a osobito župna crkva, biti vrlo lijepi.

Prvi su radnici građevinskog poduzeća »Jadran« stigli na radilište lipnja 1976. Zbog pomankanja sredstava gradnja je podijeljena na etape. Pod krov je na kraju svibnja prošle godine postavljena biskupijska kuća veličine 32×8 m. U zgradu je postavljena glavna instalacija i zatvorena je. Trošak iznosi 325.000.000 st. din, a do useljenja predstoji još toliki. Zbog iseljenja većeg dijela stanovništva Istre, zbog dolaska novih, koji se još nisu suživjeli, građnja kompleksa, može se reći, nije došla u sretan trenutak. Za gradnju i prikupljanje sredstava osnovan je »Fond Dobrila« sa sjedištem u Poreču 52360, Prilaz J. Dobrile 3, kojemu je na čelu biskup osobno.

Gradnja je biskupijske kuće u Puli od životne važnosti za život Crkve ovdje i danas. Ali korak nadilazi mogućnosti male biskupije. Prvi je taj korak poduzeo papa Pavao VI i izručio svoj dar. Zatim su pomogle biskupske konferencije Njemačke i Austrije preko zajedničkog »Hilfs-Fonda«, te velikodušni pojedinci i obitelji. Plan bi se realizirao kad bi svaki stanovnik Istre doprinio 10.000 st. din.

Otvaranje četiriju novih župa u Puli u novije vrijeme i gradnja novog sjedišta biskupije, znak je životnosti Crkve ovdje. Sigurno će svaki Istranin i široka javnost podržati ovakav korak. A sretna je okolnost što su se gradnja nove središnjice i konačno sjedinjenje Istre u jednu biskupiju srele u isto vrijeme. M. J.

